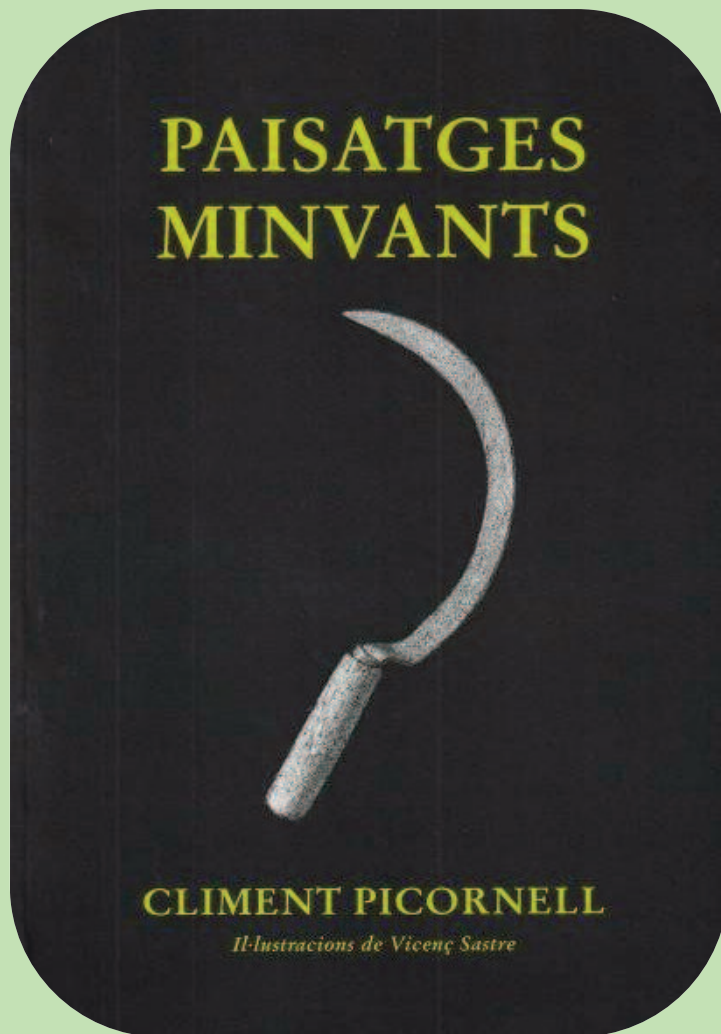

Paisatges minvants de Climent Picornell

Miquel Pastor / Jaume Alzina

Texts de la presentació del llibre a la Cafeteria del Teatre d'Artà

9 de gener de 2026

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2026

Cap Vernet

Biblioteca Digital

Taula

Text de Miquel Pastor

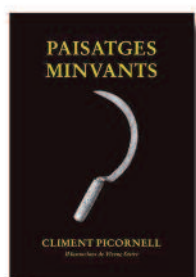
3

Text de Jaume Alzina

7

Fragment del llibre presentat

17

El Teatre d'Artà i El Gall Editor es complau a convidar-vos a la presentació del llibre

Paisatges minvants de Climent Picornell

Hi intervindran: Miquel Pastor, geògraf; Jaume Alzina, historiador, i l'autor.

L'acte tindrà lloc **divendres 9 de gener** de 2026, a les **19 h**,
a la Cafeteria del Teatre d'Artà (carrer de Ciutat, 1, Artà).

*Els dibuixos del llibre són
de Vicenç Sastre, del qual
hem agafat unes escales
per a mirar de pujar fins al
cel.*

Paisatges minvants

Miquel Pastor

Bon vespre a tothom i gràcies per acompanyar-nos a la Presentació de *Paisatges minvants* aquest llibre escrit per Climent Picornell i enriquit amb les il·lustracions de Vicens Sastre.

Enhorabona al Gall Editor per aquesta coberta: impactant, senzilla, estètica, combativa i un punt inquietant, que ens prepara per uns continguts que li faran honor, i que trobo que converteix el llibre, només de veure'l, en un objecte de disseny.

Però del llibre no us en parlaré més, ho farà després el meu company Jaume Alzina.

I jo intentaré de presentar-vos el seu autor, Climent Picornell.

Però tinc la competència insuperable de Google per trobar-ne dades d'una forma ràpida i exhaustiva, i competència, també, del potencial increïblement eficient per redactar-ne una resumida biografia per part de qualsevol intel·ligència artificial, capaç de rastrejar tota internet en pocs segons: Eines que estan a l'abast de tots vosaltres amb el mòbil que teniu dins la butxaca.

I per mirar d'esquivar aquesta competència, m'hauré de refiar de la memòria sensorial i afectiva que me lliguen amb Climent, per provar de confegir-ne un retrat humà, que segurament serà ben subjectiu, incomplet i és possible que prou esbiaixat, però que esper que transmeti alguna cosa, més enllà del que la tecnologia us podria oferir amb tanta facilitat.

Per això me submergeixo en un viatge en el temps que me duu quasi 50 anys enrere, quan era un estudiant universitari, un poc contestatari, idealista i somiatruites.

A les hores me trobaríeu a la Colònia de Sant Pere, amb una colla d'amics que m'ajuden a realitzar un documental sobre la platja i el sistema dunar de Sa Canova, per ressaltar els seus valors biològics, geològics i paisatgístics, el seu ecosistema fràgil i, sobre tot, la importància de mantenir-la verge i defensar-la de la destrucció que suposaria la seva urbanització.

El vídeo era llavors una tecnologia moderníssima i els aparells per duu a terme les filmacions pesaven 30 quilos i la bateria no aguantava gaire més de 5 minuts d'enregistraments. L'equip que m'ajudava a dur-ho a terme eren: Margalida Gelabert, Maria Fernández i Xavier Picó. I aquest

documental, amb banda sonora de Vangelis, va ser el meu treball de curs per l'assignatura «Didàctica de la Geografia».

El professor d'aquesta assignatura era Climent Picornell.

En Climent, com professor, almanco per jo, tenia alguna cosa diferent, emanava modernitat d'una manera natural, en ell hi veiem reflectit el Maig del 68, els beatniks californians, els hippies, la moguda contracultural i la nova esquerra anti-autoritària, i també el retrobament i posada en valor de la nostra terra, la nostra llengua i la nostra cultura, que tot just descobríem quan començava a esvaïr-se la foscor del franquisme.

A les seves classes, en comptes de pontificar veritats absolutes, ens empenyia a cercar, a atrevir-nos, a provar innovacions i a qüestionar i rompre motles. A no només aprendre, si no també a actuar. I així, semblava subtilment dins nosaltres inquietuds poderoses.

Els nostres camins es van tornar creuar vuit anys més tard, amb sa Canova altre pic de protagonista, quan jo era batle d'Artà i ens tocava lliurar la batalla urbanística perquè sa Canova no s'urbanitzés, ara a la vida real i no en un documental.

Climent, a les hores, exercia de vicerector d'una Universitat que estaven inventant amb el jove equip que encapçalava Nadal Batle. Vam teixir una estreta complicitat entre la UIB, el GOB i l'Ajuntament d'Artà per muntar la campanya «Sa Canova contra Ravenna» a la qual contribuïren, creant cartells, alguns dels grans artistes del moment: Barceló, Tapies, Mariscal, Sicilia, Broto...

I els investigadors de la UIB aportaren evidències científiques, que van contribuir decisivament a poder argumentar amb solidesa la protecció d'aquest espai.

El portaveu del GOB a les hores era Miquel Angel March, un altre geògraf de la nostra promoció i alumne de Climent Picornell.

Climent va creure, al costat de Nadal Batle, en el projecte d'una universitat ambiciosa, que aspirava a ser un dels puntals per fer esdevenir les Illes Balears un país punter. Una universitat valenta, combativa i compromesa, capaç d'apostar molt fort per estar a l'avantguarda tecnològica o de defensar el bilingüisme, sí, però en Català com a llengua vehicular i en Anglès com idioma de comunicació científica.

Des d'aquesta època noto molt a faltar aquella ambició i aquella valentia, tant a la Universitat com a la majoria de les institucions de les nostres illes, que sento que van caient en un conformisme frustrant i desencisador.

Climent ha exercit la docència i la investigació a la UIB al llarg de 44 anys, entre la seva primera classe entorn a la figura de Humboldt, l'any 1976, quan en tenia 27, i la lliçó de comiat parlant de Psicogeografia i geografies personals, del 24 de novembre de 2020, el dia que acomplia els 71.

Temps a voler per haver sembrat moltes llavors a les distintes generacions de geògrafs.

Però Climent s'ha resistit sempre a encastellar-se dins la torre de marbre del món acadèmic i ha cregut fermament en allò de connectar la universitat amb la societat. I ho ha practicat al llarg de la seva trajectòria amb una ample tasca per posar a l'abast de la gent del carrer el coneixement i la investigació. Sempre interessat per la didàctica i fervorós divulgador. Climent és d'aquestes «rara avis» que, a més de saber molt, sap ensenyar el que sap, i fer-ho entenedor i presentar-ho de manera amena i interessant.

Climent, malgrat s'auto-qualifiqui de mandrós i procrastinador, s'ha sabut estimular prou per sumar a la seva tasca acadèmica, una potent trajectòria com activista cultural, no se conforma en un rol merament intel·lectual i sent la necessitat d'entrar en acció, de prendre iniciatives i dotar d'eines al món de la cultura i la creativitat del seu país. Una mostra d'això és la creació, sota els auspicis de l'Obra Cultural Balear, de la revista *El Mirall*, de la qual va ser fundador i primer director. La seva participació s'ha estès a un gran nombre d'esdeveniments, presentacions, taules rodones, conferències i tertúlies, amb les quals ha teixit una ample xarxa de complicitats i amistats, fins convertir-se en una d'aquestes persones que tot hom coneix, en allò que dirien ara un «influencer» o un «VIP» dins l'ambient intel·lectual, i això no ha estat, penso jo, per un afany de notorietat o reconeixement, si no el fruit d'un compromís sincer i una motivació i una coherència fermes en la defensa d'una sèrie de valors fonamentals: Llengua, Cultura, País.

Un altre caire de la polifacètica i heterodoxa personalitat de Climent és la seva passió per la premsa i el periodisme, el bon periodisme, però també sempre molt conscient del poder que suposa controlar la informació, i potser per això, per a la seva acció «política» (entre cometes), jo diria que ell ha optat per exercir-la sobretot des del quart poder.

Manté una especial relació amb Miquel Serra, l'actual director d'*Última Hora* on fa una col·laboració setmanal, una petita illa en català dins el diari. Amb Miquel van compartir el somni d'un diari de tirada important en Català a les Illes, que va esdevenir una realitat amb l'edició, de la ma del grup Serra, del *Diari de Balears*. Climent, com Nadal Batle en van entendre la importància estratègica i hi col·laboraren assíduament, però no ha perdurat. I Ara ens trobem en una cruïlla en que fins i tot el conjunt de les capçaleres clàssiques en castellà està en risc de no sobreviure. I Climent lluita i fa costat a Miquel Serra perquè l'única editora de premsa de les Illes pugui resistir.

Ell també ha llençat aventures periodístiques pròpies, més locals i té una llarga producció de col·laboracions i articles d'opinió a molt diversos mitjans.

Finalment hem de repassar el rol del Climent escriptor, fruit del qual compto onze llibres publicats entre 2007, quan es va imprimir *Talaia alta*, fins a *Paisatges minvants* que avui us presentem, editat l'any 2025. Passant per títols com *Apunts del Pla de Mallorca* magníficament il·lustrat amb fotografies del seu cossí Climent Picornell, de 2009, o *Postals de Ciutat, caminant per Palma*, en col·laboració amb el fotògraf Jaume Gual, també geògraf de la nostra promoció i ex-alumne de Climent.

Practica una escriptura que ell en algun moment ha qualificat de ca-leidoscòpica i que traspua un altre enamorament, amb una mena Geografia Sentimental dels seus territoris estimats: Sant Joan, el seu poble, i per extensió la comarca del Pla, aquest petit microcosmos de la Mallorca que no toca la mar, i llavors, Palma, la ciutat que també habita i estima.

En aquests llibres, Climent ha desenvolupat l'habilitat de mostrar-nos el que passa al gran món i els principals processos i tendències que sacsegen l'actualitat, a partir de la transcripció d'una anecdòtica conversa de cafè o de les observacions d'un distret passeig pels carrers de la ciutat. Així ens connecta allò local i quotidià, a tocar de ma, amb les grans preguntes sobre on anem com a societat o com humanitat i tot.

M'agrada que tingui aquesta capacitat d'influir i d'embolcallar-te en el seu fil de pensament, sense sermonejar, sense vehemència, amb finor i una gran sensibilitat.

Diria que aquesta alta sensibilitat el fa un observador agudíssim, però també li magnifica el patiment i Climent, als seus escrits, sense queixar-se, ni fer-ho espantós, se sincera i ens explica que pateix i hi contraposa un cert estoïcisme, veient-ho com un preu a pagar per aquest do d'una percepció a flor de pell, i l'accepta com a part de la seva naturalesa i s'hi adapta i tira endavant.

50 anys després segueixo veient a Climent com un home modern, que va destil·lant el coneixement viscut en saviesa ben guanyada, que l'ha portat a saber alimentar aquesta part, que tots duim a dintre, que no envelleix mai, aquesta flama interior que no s'apaga.

Ahir vaig anar a passejar per Sa Canova i amb el meu nou iphone hi vaig capturar un paisatge esplendorós, sense necessitat d'esborrar cap hotel amb la intel·ligència artificial que duu incorporada. Vaig pensar en aquell reportatge de 50 anys endarrere, amb Xavier i Maria que ens van deixar massa joves, amb Margalida que és la meva companya de vida, i amb Climent que, mitjançant llibres com aquest segueix semblant llavors.

Me sent molt honorat d'haver pogut presentar en Climent al meu poble, i li don les gràcies per aquesta confiança.

A continuació pas la paraula a Jaume Alzina, que analitzarà amb més detall el llibre i en farà una contextualització.

Jaume...

Paisatges Minvants

Jaume Alzina

Bon vespre.

El llibre que avui presentam (*Paisatges Minvants*) que tan acuradament ha escrit l'amic Climent Picornell m'ha fet recuperar una part de la meva ja quasi esvaïda memòria referent a algunes de les llunyanes vivències de la meva infantesa i joventut. Es tracta d'uns records, escenes i sensacions que malgrat el pas implacable del temps han perdurat en un racó gairebé amagat del meu enteniment i que van transcórrer al meu lloc de naixença, és a dir a Artà.

Per això, aprofitant l'avinentsa d'aquesta presentació, i donat el contingut del llibre d'En Climent, he pensat que s'hi escau compartir amb vosaltres alguns d'aquells records de fets i esdeveniments llunyans, avui gairebé oblidats i que les generacions més joves mai no han tengut, ni tendran, crec, l'oportunitat de conèixer i experimentar.

Tot ha canviat molt des de llavors i parl d'un temps ja llunyà. El de la Mallorca preturística, és a dir de la dècada dels anys cinquanta, quan encara el turisme de sol i platja no havia comparegut i als pobles de la Part Forana la vida quotidiana transcorria sota els darrers efectes de la fam i de les penúries, encara no esvaïdes del tot, de la postguerra. Tot era tan diferent del que veim avui en dia !!!

Perquè ara els infants ja no juguen pels carrers polsosos i sense asfaltar de quan noltros érem petits. Ja no saben què és jugar a «bolles» ni a xengues (aquell entreteniment innocent de saltar a peu coix sobre un dibuix malgirbat de caselles al terra del carrer). No saben fer rodar amb un pal un cercol de fusta o de metall, tot competint per la distància o l'habilitat.

I «pots pensar tu» si sabrien fer ballar una baldufa amb un cordill, o enllestir un d'aquells artefactes perillosos i rudimentaris, com eren els arcs i els tiradors. Unes, diguem-ne «juguetes» casolanes que ens fabricàvem manualment noltros mateixos per així competir en les nostres guerres particulars de les colles de carrer i que, a vegades, fins i tot causaven ensurts i desgràcies personals als qui rebien l'encert d'una pedrada o d'una fletxa feta amb les faies del càrritx.

Tampoc ja no s'aventuren a anar pels torrents (el de Son Vives, el des Cocons...) ni tenen la gosadia de beure l'aigua transparent que, temps en-rere, corria per aquells indrets naturals i alhora, una mica misteriosos.

Molt menys, encara, podem veure els infants tirar-se cap avall per les escales de Sant Salvador asseguts damunt una post que, una vegada empastifada amb el suc d'una fulla de figuera de moro, lliscava perillosament i sense cap protecció cap avall fins al replà de l'església parroquial.

Tots aquests jocs de carrer, places i fora vila, que fomentaven la socialització en grup, han desaparegut de la quotidianitat dels joves d'avui. I no ho dic amb nostàlgia. Simplement, per compartir amb vosaltres les meves impressions d'aquells «*paisatges minvants*» de temps enrere; com han canviat les coses !!.

Sortosament, els infants d'avui ja no pateixen tampoc les buranyes per les cames ni les sedes del fred de l'hivern d'aleshores que afectaven els nins i nines d'antany.

I els escolars dels centres educatius ja no han de beure, fort i no et moguis, a l'hora del pati, la llet en pols que ens enviaven els nord americans i que mesclàvem amb un poquet de Colacao i una cullerada de sucre dins el tassó o la tassa que ens preparaven cada matí les nostres mares. Tampoc ja no van formats en fila de dos, el primer divendres de cada més, a l'Església Parroquial a escoltar les diatribes dels capellans d'aquell temps, ni han de patir els sermons tenebrosos de l'estament religiós que ens advertien de manera persistent de les conseqüències infernals dels nostres pecats (venials o mortals). L'Infern, el purgatori i el cel com a destí dels nostres actes. I és que, sempre sortíem amb el cor encongint d'aquell teatre religiós que ens culpabilitzava del que havíem fet i, per si de cas, del que podríem, i no havíem, fer !!

Certament, una part, non gens menyspreable, del dia a dia de la nostra infantesa, transcorria, «fort i no et moguis», sota l'influx i la prevalença del calendari litúrgic, del fet religiós, catòlic, apostòlic i romà: la preparació per a les primeres comunions (ningú no refusava, com passa avui en dia, celebrar aquest acte cabdal i necessari en la vida dels infants, quan deixaven de ser «albats» i començaven a tenir, el que deien, «ús de raó»). I després, les confirmacions, amb la presència, quasi divina, del Bisbe de Mallorca, i que era (i crec que encara és) el sagrament que perfecciona la gràcia baptismal i que ens feia forts en la fe i també soldats i apòstols de Crist !!

Nadal, la Quaresma, les processons de Setmana Santa, i, sobretot, l'assistència a la performance de la celebració dels «Dotze Sermons», que tenia lloc a l'interior de l'església parroquial; la processó gloriosa del Corpus Cristi.... Sense oblidar tampoc la necessària preparació solemne d'alguns al·lots, per tal d'assolir la condició d'escolanet apte per «servir missa», la qual cosa suposava haver d'aprendre la lletania necessària de resposta als capellans (n'hi havia un fotimer....) que celebraven l'Eucaristia.

I, entremig, per als que no aconseguirem arribar a saber mai aquella lletania incomprensible, que érem la majoria, ens quedava el consol de

fer d'escolanets de comparsa als Oficis de Mort, quan aquell funest carro dels morts encara transportava el cos del difunt a l'interior de l'església i se celebraven, segons la capacitat econòmica de la família del finat, oficis de Primera, Segona i Tercera categoria. I heu de saber que els escolanets que, dia si i dia també, assistíem a aquells funerals, preferíem de bon tros que l'ofici i la missa del difunt fos de Primera Categoria, ja que hi havia una important diferència en la paga que rebíem cada un de noltros: 3 pessetes!, mentre que per als de Tercera Categoria només ens donaven 1 miserable pesseta. Això quan ens pagaven, perquè moltes vegades el Rector, diguem que «se n'oblidava» de complir amb el compromís de fer efectiu el pagament de les quantitats estipulades pels nostres serveis religiosos.

Bé, en podríem parlar llargament de la caterva religiosa d'aquell temps. Sortosament, els infants d'avui no han de patir, agenollats dins el confessional, els sermons del confessor ni les penitències imposades, com haver de resar un rosari d'avemaries ni parenostres, simplement pel fet de confessar les malifetes innocents pròpies de les edats més joves. Ni s'enduen l'ensurt que suposava per als nins la pressió continuada del capellà de torn perquè, fort i no et moguis, entréssim al Seminari, cosa que en aquell temps ens trasbalsava les nostres expectatives d'infants temorosos de Déu i ens feia cavil·lar sobre el significat del que suposaria la nova vida dedicada al servei de Déu i de l'Església que ens prometien. He de dir que n'hi va haver més d'un que va caure en el parany (no és el meu cas) i decidí, per un temps, anar a Ciutat i començar el noviciat com a preparació abans de prendre els vots.

Com han canviat les coses des de llavors!! Cap dels nostres fills ja no ha hagut de fer el «besamans» que noltros fèiem als capellans quan els topàvem pel carrer (bé, quasi ja no en queden de capellans). També han desaparegut algunes de les expressions, amb connotacions religioses, més nostrades, com la de dir, a l'hora d'entrar a una casa: «Ave Maria Puríssima», (amb la consegüent resposta de «Concebuda sense Pecat»). O la que freqüentment s'emprava de «A Déu sien dades» com a resposta d'agraïment vers els actes o els fets d'una altra persona.

I és que, des del principi de la dècada dels anys 60 s'inicià, ben de veres i ràpidament, la transformació econòmica i social de Mallorca moguda pel desenvolupament de les activitats turístiques i, més concretament, per l'eclosió del turisme de «sol i platja». El «Pla d'Estabilització» del govern franquista de 1959 millorà les condicions, accelerà els tràmits per obtenir el visat d'entrada i afavorí el canvi de divises, fets que coincideixen amb la total recuperació de l'economia europea després del trasbals de la 2ª Guerra Mundial. Les noves condicions laborals dels països europeus implementaren les vacances pagades de la classe treballadora europea. Tot això provocà l'expansió del turisme de masses en la destinació del qual

l'illa de Mallorca era un lloc molt atractiu pel clima, el paisatge, els preus i les infraestructures hoteleres que molt aviat es crearen.

En el període que va de 1960 a 1973 el creixement de la demanda i de l'oferta turística fou realment espectacular. Entre aquestes dues dates, el nombre de visitants a l'illa passà de 361.000 a 2.850.000, amb increments anuals positius constants i que en alguns casos s'acosten al 30 %. La capacitat d'allotjament que el 1963 era de 789 establiments amb 38.500 llits arribà a ser, deu anys després, de 1.500 establiments i 164.000 llits. El trànsit aeri, que el 1960 es traslladà de l'antic aeroport de Son Bonet a la base militar de Son Sant Joan, passà de moure 637.500 passatgers el 1960 a 7.100.000 el 1973.

A partir d'aleshores, ja res fou el que era !!. I com a mostra de com canviaren les coses me referiré a un fet trivial, però que m'ha quedat com a record inesborrable de la meua infantesa. Devia tenir 6 o 7 anys, quan, de cop i volta els meus pares me feren saber que aquell estiu, per Sant Roc, ni noltros (ni ningú) ja no podríem anar amb el carro enganxat a la mula (na «Grisa» li dèiem a la nostra) carregat amb els estris més elementals de cuina, els matalassos i els queviures imprescindibles, a muntar les barraques (la nostra eren quatre teles penjades a un quadrat de fils que les sostenien) al pinar de la platja de Sa Torre de Canyamel. S'hi havia de construir un hotel (el primer d'aquell indret!!), ens digueren i per això, de cop i volta, se suprimien aquells pocs dies d'esbarjo i diversió que, tradicionalment, moltes famílies d'artanencs tenien l'oportunitat de gaudir a aquell paratge de la vorera de mar, després de les festes de Sant Salvador i abans de començar les messes de collir ametles.

Al llarg dels anys seixanta, les transformacions socials i econòmiques se succeïren com mai no s'havia vist i les comoditats domèstiques penetraren a l'interior d'aquelles cases rudimentàries de les famílies pageses: les primeres cuines de gas butà, aviat substituïren la foganya que tradicionalment s'emprava per cuinar. Els primers televisors en blanc i negre desplaçaren, com a mitjà d'informació i d'entreteniment, els antics i enormes aparells de ràdio que hi havia a la majoria de les llars.

Els carrers s'asfaltaren i els primers vehicles de quatre rodes (els famosos «Siscents») convisqueren amb les populars motos Vespes i Lambretes a les quals, progressivament, rellevaren com a mitjà d'automoció familiar.

La central elèctrica de la Plaça Nova va ser substituïda per les noves línies de subministrament d'energia i, a la fi!, l'electricitat ja no s'apagava a les 12 del vespre, després de fer la «senya» que avisava de l'imminent tall elèctric de cada dia. També amb la instal·lació de les canonades per al subministrament d'aigua potable a les cases, les dones (i els infants) deixaren d'anar a les aixetes i manxes del carrers a carregar les gerres de test, fins aleshores imprescindibles per al transport de l'aigua necessària per cuinar, escurar, beure i, fins i tot, per rentar-se.

Amb la nova «modernitat» i la riquesa creixent que el turisme proporcionava, anaren canviant, sense impediments, els costums de la vida quotidiana a què estàvem avesats: les vetlades a la fresca que els veïnats feien els vespres d'estiu al carrer, tot xafardejant de coses trivials, mentre feien llatra i cosien senalletes o, fins i tot, pelant mig sac d'ametles anaren desapareixent.

Talment va succeir amb els carruatges que els pagesos empraven per les tasques agrícoles. Amb el desenvolupament turístic, sorgiren noves oportunitats de treball als sectors de la construcció i dels serveis, especialment a l'hostaleria. A partir de llavors el conreu de la terra deixà de ser prioritari i ràpidament va ser substituït pels nous oficis de picapedrer, cambrer, conserge, sereno, rentaplats o jardiner, que la nova realitat econòmica oferia. En conseqüència, a foravila, les petites finques que fins aleshores havien estat el recurs indispensable per a la subsistència familiar, s'abandonaren i per això, cada vegada i havia menys carruatges que s'aturaven els horabaixes als abeuradors situats estratègicament als carrers d'entrada del poble per alleujar les bísties, assedegades després de l'esgotador treball agrícola. I els muls i mules, els ases i someres també deixaren d'entrar cada dia pel carrerany de les cases, tot passant per dins el menjador i la cuina cap al fons del corral, on hi havia la païssa, el femer i l'excusat.

A la vegada, durant aquells anys, amb les primeres geleres, la fàbrica de Son Frare va tancar i el carro del gel d'En Caietano va desaparèixer del dia a dia de la canícula estival; Talment va succeir amb la venda del gerret que, de tant en quan, la peixatera oferia casa per casa. I començà a minvar la freqüència del siular característic de l'esmolador oferint els serveis per posar a punt els ganivets de les madones.

I així, sense aturall, la nostra realitat quotidiana va començar a semblar-se a la que fins llavors havíem vist (tot estorats) a aquelles escenes de les pel·lícules nord-americanes que projectaven als cines del Teatre Principal i de l'Oasis, i on les mostres de modernitat (cases, cotxes, geleres, telèfons.) ens semblaven extreïdes d'un altre mon, en comparació a les misèries i privacitats del que aquí era el nostre pa de cada dia.

La creació de nous llocs de treball en les activitats turístiques i especialment en els sectors dels serveis i de la construcció també obrí les portes a la immigració de peninsulars i, he de dir, que al manco a la Part forana, aquella vinguda sobtada de gent de fora, d'aquells nouvinguts que no parlaven la llengua d'aquí, i no ho dic amb cap connotació despectiva, ens sorprengué i més d'una vegada va ser motiu de comentaris i xerrameques de carrer.

En tot cas, la integració es feu pacíficament, i la vinguda dels immigrants es calcula amb prop de 75.000 persones entre 1960 i 1975, la qual cosa suposava el 57% del creixement absolut de la població de l'illa.

A partir dels anys vuitanta del segle passat, en el marc polític de la democràcia i, una vegada superats els efectes de la crisi motivada per la forta pujada del preu del petroli de 1973, la recuperació econòmica intensificà la terciarització de la població activa. El turisme continuava generant riquesa i les pressions urbanitzadores dels grans i poderosos grups econòmics no tingueren aturall. Hi va haver gent enlluernada per les perspectives de riquesa i pels grans beneficis que es prometien amb l'execució de desmesurats projectes urbanitzadors, com els de sa Canova, es Caló o es Canons, sortosament mai no reeixits.

Mentre tant, tal i com succeïa arreu de molts de municipis de la Part Forana, al tombants del canvi de segle, s'intensificà el procés de rururbanització que havia començat a principis de la dècada dels noranta. Moltes de les petites finques canviaren de mans i el procés de compra-venda de les terres i les propietats, que des de temps immemorial havien tengut un ús exclusivament agrícola, tampoc no quedà exempt d'una forta especulació afavorida per la intervenció d'uns nouvinguts intermediaris. Els compradors, molts d'ells estrangers -i, tot i que no de manera exclusiva, majoritàriament alemanys-, construïren nous habitatges d'us turístic i residencial i la fesomia de l'espai rural tradicional començà a canviar radicalment.

Als darrers vint anys, el procés de canvi, al meu parer, s'ha accelerat encara més i la percepció d'aquestes transformacions és, crec, cada vegada més sentida per molts d'artanencs. **Paisatges Minvants**, en paraules de Climent Picornell!!!. Res, o quasi, és el que era. Algunes de les antigues cases senyorials s'han transformat en petits establiments hotelers (hotels boutique, les diuen ara) i han crescut com a bolets els habitatges dedicats al lloguer turístic (molts d'ells legals; un altre tant d'il·legals). Les immobiliàries proliferen arreu del poble tot aprofitant la febre d'or de la demanda i els altíssims preus de l'habitatge; talment passa amb els establiments dedicats a la restauració els quals ofereixen una diversitat culinària impensable ara fa unes dècades. Menjar indú, xinès, mexicà, tapes, hamburgueses i entrepans. També trobam algun establiment dedicat al menjar internacional i molt pocs ofereixen una carta de plats típicament mallorquins. Això si, la cuina italiana amb les seves especialitats de plats propis del país (pasta i pizza, principalment), ha esdevingut majoritària.

I, malgrat tot, no som un municipi turístic!!!. Miraculosament, els 28 km de la costa artanenca s'han mantingut preservats de les grans urbanitzacions turístiques que han envaït el litoral dels pobles veïnats. Fins i tot gaudim d'un Parc Natural que garanteix la protecció de bona part de les muntanyes de la Serra Artana i de les nostres preuades platges verges des de Cala Torta fins s'Arenalet d'Aubarca.

Però, així i tot, tampoc no hem pogut escapar dels efectes col·laterals derivats de la profunda transformació demogràfica que han sofert les Illes

a causa de la nova onada immigratòria dels darrers vint anys. La vinguda massiva dels nous ciutadans és, com sabem, molt intensa. I, per això, ara als nostres carrers i places, ens topam amb nous veïnats de fesomies molt dispars:

- Uns són més rossos i alts que noltros i de pell més blanca. Són els ciutadans de la Unió Europea dels països de més al Nord, que tenen més poder adquisitiu i que compren moltes de les cases de poble que els artanencs, de bon grat, posam a la venda atrets pels beneficis immediats d'unes transaccions immobiliàries que ja seran irrecuperables pels nostres fills.

- Els altres, són de pell no tan blanca i més baixets. Venen d'uns altres indrets extracomunitaris: principalment del Magrib i de l'Amèrica Llatina. Són els que han de fer moltes de les feines poc qualificades i més dures que noltros, com que ja hem sortit de la pobresa ancestral, ja no volem fer (cuidar la gent vella, treballar als jardins i a les finques, fer de paletes, netejar les cases...). Són els que tenen menys recursos i uns sous més esquifits, els que tenen més dificultats econòmiques; els que han de viure i, a vegades, compartir, els habitatges amb menys condicions de comoditat i d'higiene.

- I, entremig quedam els, diguem-ne «indígenes» o «nadius», els fills i les filles de les generacions artanenques que ens precediren, els que, anant pel carrer, sentim uns parlars i veim uns semblants tan estranys que ja no sabem d'on venen. Talment el que, al llibre d'En Climent Picornell, diu na Miquela *Bou*, que havia arribat tanta gent al poble que li costava reconèixer-la. «*Veuràs tu lo que me passa: pel carrer no conec ningú, en canvi me'n vaig a n'és cementeri i els conec a tots. Quina cosa eh?*».

Talment el que l'autor, en un altre paràgraf, conta, tot referint-se a la realitat de de Sant Joan: «*...tenim, al petit poble, el dentista que és alemany, el rector de la parròquia és del Congo exbelga (però ja xampurreja el mallorquí), el forner que fa les famoses ensaïmades entorcillades és argentí, el cuiner que prepara la porcella i l'arròs brut del restaurant més famós del poble és magrebí i ara tenim el batle que és britànic*».

Aquesta diversitat plurinacional i multicultural és, també aquí el «nostro pa de cada dia». Una realitat que augmenta els mesos d'estiu quan el tragí de gent estrangera arrossegant les maletes amunt i avall és continu. I què me'n direu del que succeeix els dimarts, els dies del mercat gloriós, en què un embalum de gent de fora envaeix el poble, tot passejant i bandant pel fotimer de paradetes de tot tipus disposades a dret i tort pels carrers i places del centre urbà ?? I és que, avui en dia, molts d'artanencs ja

no gosam treure el cap de ca-nostre, aquests matins setmanals de tanta de gent, de renou i de rebombori. No ho sé cert, però pot-ser aviat col·lapsarem d'èxit. Ja veurem.

Això si, als mesos del cor de l'hivern torna la calma i el silenci. La majoria dels establiments dedicats a la restauració i bona part de les botigues i dels negocis (que cada vegada més passen a mans dels nous propietaris estrangers) tanquen les portes durant un bon grapat de setmanes. Llavors, la vila queda com esmorteïda a l'espera del renaixement estival. O aquesta és la meua impressió. I és que, com més va, més força pren el disseny d'un poble que, sense ser una destinació clàssica, pròpia del turisme de masses, s'ha configurat de manera gairebé exclusiva atenent, cada vegada més, l'estacionalitat de les activitats turístiques.

Tot el protocol discursiu que acabau d'escoltar (tal vegada un poc massa llarg) ve a compte de la presentació d'aquest llibre d'En Climent Picornell: *Paisatges Minvants*, i que és el que ens ha duit a reunir-nos aquí, avui vespre. Fixau-vos que el títol ja és molt suggeridor del contingut que contenen les seves 173 pàgines. Representa el darrer volum que l'autor dedica a la transformació social, cultural i territorial de la Mallorca interior, especialment la del Pla de Mallorca. L'obra és un retrat sensible del que ell mateix anomena la Mallorca minvant: el retrat d'un món rural que es va esllanguint, canviant i desapareixent.

He de dir que l'obra m'ha agradat molt. L'estructura narrativa s'organitza en 50 capítols curts amb títols tan suggeridors i, sobretot, tan originals i sorprenents: «Pessoa, plaques solars, nínxols i Montaigne», «Milanes, bos-sot, ullastre i moix pròdig», «Paparres, figues, magrebins i pous», «Què és o qui és ser mallorquí», «Skyline, Kant, reunió animal i grufar»... en són alguns exemples.

El contingut d'aquests capítols és, per això, molt divers. Reflexiu, poètic, a vegades més irònic o crític, d'altres més filosòfic i, en alguns casos, reivindicatiu del que hem perdut (costums, paisatges, estris, vivències...). Tampoc no hi falta l'humor en boca dels nombrosos personatges populars –no sé si reals o ficticis– que intervenen i són els protagonistes de contarelles curioses i divertides: en Miquel *Granyó*, En Joan de *can Tor-simany*, en Miquel *Parretec*, en Tomeu *Popa*, en Guillem de *sa Raia*, En Miquel *Fitó*, en Biel *Peufondo*, en Sion de *son Piqueres*, en Pep *des Faig*, mestre Antoni *Cella-Blanca*.... en són una petitíssima mostra treta quasi a l'atzar.

Al llarg de les pàgines que conformen el llibre, en Climent s'enginya per contar una extensa i variada relació d'històries sobre personatges, estris, paisatges, costums, tradicions, identitats, testimonis. Ho fa sense caure en el dramatisme tot rescatant instants d'una Mallorca que, malgrat tot, encara deixa entreveure pinzellades del que antany va ser.

No cregueu, però que aquest llibre sigui només una exposició de con-tarelles i d'històries quotidianes. Té un rerefons més profund, de reflexió sobre l'evolució –sovint la transformació o desaparició– dels paisatges so-cials i ambientals de Mallorca, sobretot de la Mallorca rural. Això inclou pobles, rituals, costums i una manera de viure que s'està esborrant.

La narrativa ens trasllada moments simples de la vida quotidiana, dels paisatges socials i ambientals dels pobles: comprar el pa, passejar pel camp, coverbos de les tertúlies de cafè, tasques agrícoles, tradicions, conreus, la percepció de les estacions de l'any, etc. També hi trobareu observacions i argumentacions sobre aspectes tan diversos com són: l'elogi i vindicació de la “enorme humilitat de les espadenyas mallorquines”; la desfeta del conreu dels ametlers i de la postal de la flor d'aquest arbre al mes de febrer; l'emigració dels mallorquins a les Amèriques per tal de sortir de la misèria d'una terra esquifida i amb poc recursos, en contrast amb l'allau d'immi-grats d'avui en dia; els canvis que ha sofert el paisatge i la societat mallor-quina a través de l'obra narrativa de Guillem Frontera; les missions californianes de Fra Juníper Serra i Fra Lluís Jaume al segle XVII; el paper del cristianisme en la substitució de l'antic culte pagà a la fecunditat i a la fertilitat per les mares de Déu trobades a determinats indrets del nostre territori, i que donaren lloc a la densitat d'ermites, oratoris i santuaris que, encara avui són objecte de culte i de pancaritats; la dissertació sobre els moixos i les seves particularitats com animals de companyia; el què eren i significaven les matances de temps enrere, en contraposició al que són avui en dia; la descripció d'uns ocells tan característics com les mèl·leres i la seva disminució per la penetració dels productes químics; el mes de desembre, els estornells i els mecanismes que intervenen en les migracions d'aquestes i d'altres aus -com els ropits o els tords- que vole-ten el camp mallorquí els mesos d'hivern; o l'explicació sobre la parti-cularitat de la missa del To Pascal que es canta durant la vigília Pasqual a Sant Joan, possiblement des del segle XV.

No vos ho perdeu, però, que això no és tot el que trobareu a les pàgines del llibre d'En Climent. També hi ha capítols dedicats exclusivament a personatges concrets i reconeguts del seu poble. Com el relat de la mis-teriosa mort del ciclista Francesc Alomar a mitjans del segle XX o el del retrat de la infantesa i joventut de Joan Miralles a través de l'autobiografia d'aquest personatge.

Finalment, des del meu punt de vista, hi ha d'altres capítols que, en un sentit o un altre, gaudeixen d'una càrrega de profunditat més reflexiva, filosòfica o emotiva. D'entre ells destacaria els títols següents: «Pàtries» sobre el significat que cadascú atorga a aquest paraula, tantes vegades em-prada; «La rururbanització i la Mallorca profunda» sobre la intensitat dels canvis que han modificat intensament els espais rurals dels pobles de l'in-terior; «La memòria biocultural» quant a reivindicar la recuperació dels

fruits, llavors i conreus de les varietats locals illenques; o el que, quasi al final, es titula «Viure per sempre?» sobre el sentit i les diverses interpretacions d'aquest concepte, que no desvetllaré i que vos recoman expressament.

En Climent Picornell és un geògraf de professió, però com ja s'ha dit en d'altres indrets, *Paisatges Minvants* és molt més que un llibre de geografia. Jo diria que, sobretot, no és un llibre de geografia. És, en resum, un retrat irònic, lúcid, crític, emotiu, serè i, a vegades, apassionat de la Mallorca que s'esvaeix, o que, malauradament, ja s'ha esvaït del tot.

Però, com diu l'autor, el llibre no és un «*inventari de pèrdues*» en sentit nostàlgic o lamentatiu. És, sobretot, i cit textualment, «*una manera de recordar, un rescat de petits instants*». És una forma sensible, acurada i curiosa de preservar la memòria d'una realitat que ha canviat i va canviant de manera accelerada.

Enhorabona, Climent. I a voltros, gràcies per tenir la paciència d'escoltar-me.

I, com que estam als inicis d'un nou any, només me resta dir-vos que «Així com l'hem vist començar, el vegem acabar». Salut tenguem!!

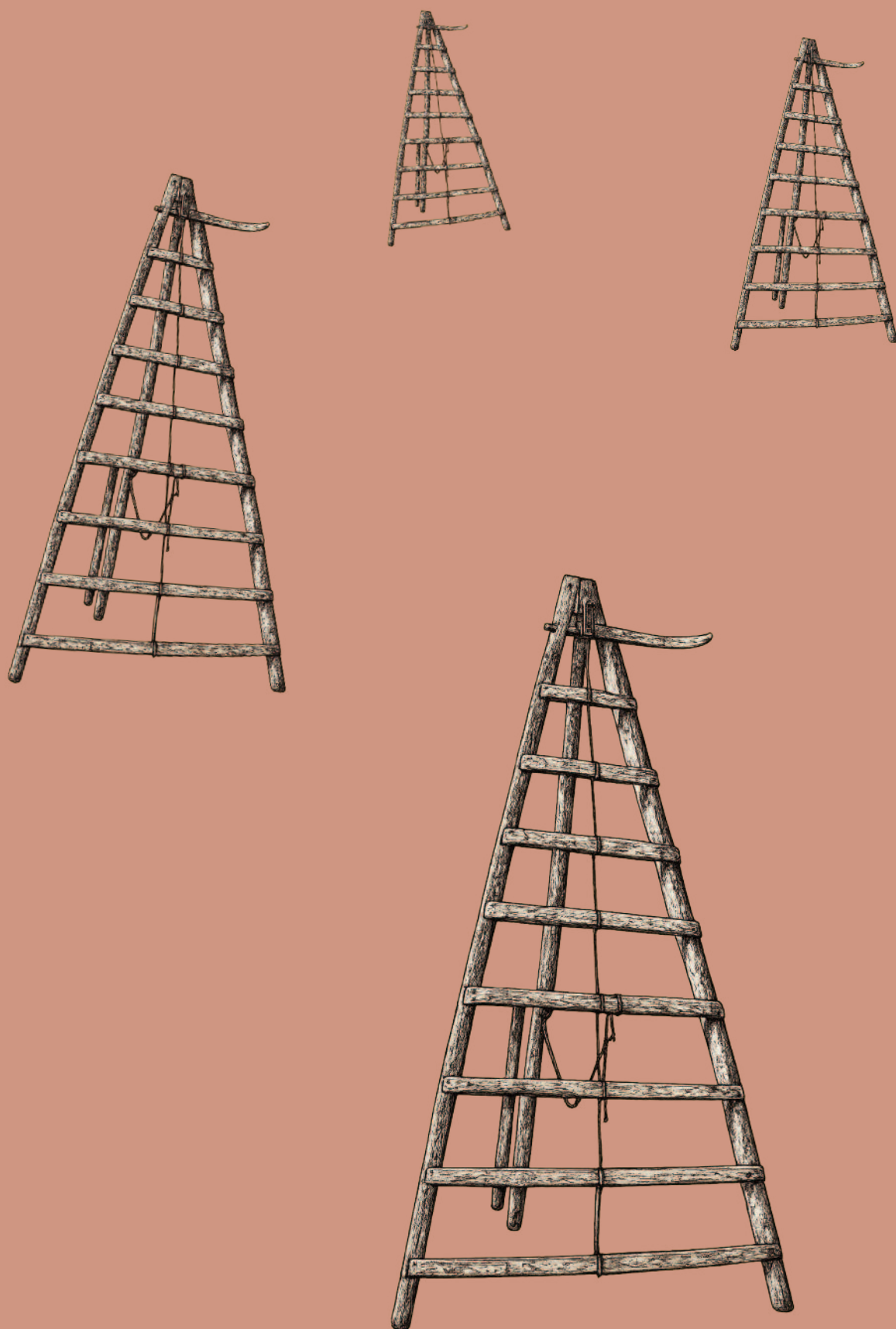
LA RURBANITZACIÓ I LA «MALLORCA PROFUNDA»

[fragment]

Ni Ciutat, ni la mar, ni l'estranger. He passat els meus darrers dies de vacances amb dedicació *full time* a l'estiu de l'interior de Mallorca. Damunt el turons he vist els coets de les revetlles de molts de pobles, i aprofitant la poquíssima contaminació lumínica «les llàgrimes de Sant Llorenç» que, pel que es veu, tenen vuitada. Pujant i baixant pujols, travessant pinars, me top amb finques, xalets, i habitatges perpetrats, diuen, abans del Pla Territorial de Mallorca, que no sé si ens ho ha d'evitar o beneir. Les grues marquen els llocs on les construccions plurifamiliars, desconegudes fins fa poc als petits nuclis rurals, configuraran una altra fesomia a la Mallorca interior.

Vaig pensar amb el terme «rurbanització». Tot i que és un terme antic (Smith, 1930), fou popularitzat per l'obra de Bauer i Roux, *La rurbanisation ou la ville éparpillée*, 1976. Defineixen la «rurbanització» com una altra de les formes del creixement de les ciutats, resultat de la disseminació de la ciutat dins el territori, com «una urbanització difusa». Així, a les àrees rururbanes els saldos migratoris –pels nous immigrants– canvien, decreixen els oficis pagesos i pugen els agricultors a temps parcial, es transforma el mercat immobiliari, apareixen nous residents, com les persones majors i els treballadors amb mobilitat diària, etc., etc., i encara que hi subsisteix un espai, majoritari i dominant, no urbanitzat, no se sap molt bé si se li pot dir espai rural. Per això: espai rururbà.

Mallorca a l'interior, sofreix una altra onada de rurbanització. Una més de les inevitables sacsejades a la tan esmentada i desapareguda «Mallorca profunda». La meva tesi és que la profunditat d'aquestes contrades és un invent d'escriptors ciutadans i de guies turístiques que necessiten «tematitzar» els territoris, i aquí ens ha tocat el tema de la «Mallorca rural i profunda». Aquesta fa temps que es comença a esvaïr, transformar i esdevenir, en molts de sentits, una Mallorca com les altres; si de cas, i per no exagerar, amb vetes de diferència amb la vorera de la mar, els pobles grossos i Palma. Les influències directes del turisme hi són més imperceptibles, però les indirectes són potentíssimes i, ara, a més, amb aquestes noves carreteres en marxa tot és més prop i s'obre un nou mercat d'habitatges, més barats que a Palma, atractiu per una franja de compradors que cerquen una major tranquil·litat –que si continua aquest ritme, serà relativa i temporal– dins aquests pobles de l'interior, a canvi de conduir mitja horeta des de la seva feina. [...]

Escales cap al cel.

CAP VERNELL

Biblioteca Digital

